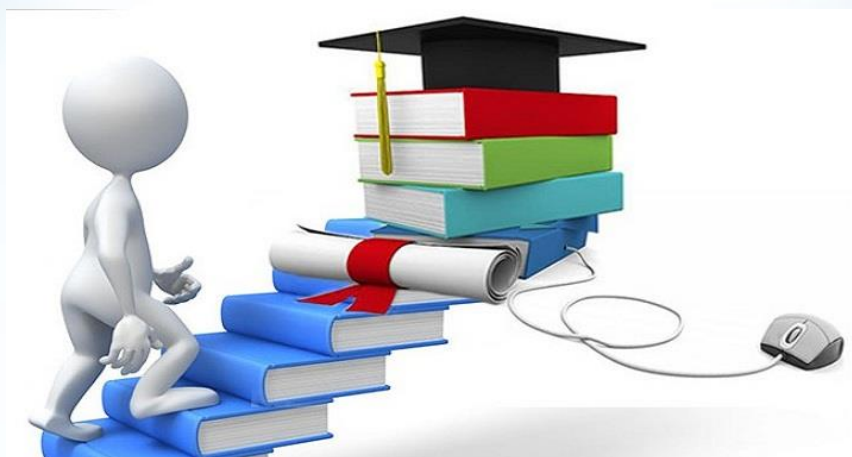


ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
та освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра



Харків
2023

Міністерство освіти і науки України
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
та освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра

Харків
2023

Укладачі:

О. Бабакіна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

О. Кузнецова, кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Ю. Блудова, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

О. Ільїна, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

К. Корсікова, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

О. Павлова, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Н. Потапова, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Рецензенти:

С. Беляєв доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Є. Гарбар кандидат педагогічних наук, викладач Національної академії Національної гвардії України.

О-75 Основи педагогічної майстерності: навч.-метод. посібник для здобув. вищ. освіти першого (бакалаврського) рівня та освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра / уклад. : О. Бабакіна та ін.; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. – Харків, 2023. – 246 с.

У навчально-методичному посібнику «Основи педагогічної майстерності» подано розробки лекційних, практичних і семінарських занять, рекомендації і завдання для самостійної роботи студентів з освітнього компонента відповідно до силабусу.

Посібник рекомендований для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня та освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра зі спеціальності 013 Початкова освіта.

Видання доцільно використовувати під час аудиторних занять та позааудиторної самостійної роботи.

Навчально-методичний посібник рекомендовано викладачам освітніх компонентів «Основи педагогічної майстерності», «Загальна педагогіка», «Вступ до спеціальності» та методистам закладів вищої освіти педагогічного профілю.

УДК 378.016:005.336.5]:37(072)

*Рекомендовано науково-методичною радою Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
(протокол №2 від 08.11.2023 р.)*

© КЗ «ХГПА»

© Бабакіна О., Кузнецова О., Блудова Ю., Ільїна О., Корсікова К.,
Павлова О., Потапова Н., 2023.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА	6
ПЕРЕЛІК ТЕМ З ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА	8
КОНСПЕКТИ ЛЕКЦІЙ	9
Тема 1. Суть педагогічної діяльності. Педагогічна майстерність і творчість учителя	9
Тема 2. Педагогічна ситуація та педагогічна задача	18
Тема 3. Педагогічна техніка вчителя	24
Тема 4. Мовлення вчителя як засіб педагогічної праці	40
Тема 5. Соціально-перцептивна техніка	48
Тема 6. Педагогічний такт і тактика вчителя	57
Тема 7. Елементи акторської майстерності в педагогічній діяльності	66
Тема 8. Педагогічне спілкування та його особливості	75
Тема 9. Технологія організації індивідуальної педагогічної бесіди	86
Тема 10. Педагогічний вплив як основа педагогічної взаємодії	101
Тема 11. Майстерність забезпечення зворотного зв'язку у спілкуванні	109
Тема 12. Майстерність вчителя у розв'язанні педагогічних конфліктів	114
Тема 13. Елементи риторики у професійному спілкуванні педагога	122
Тема 14. Вивчення передового досвіду вчителів – шлях до педагогічної майстерності	139
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ І ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	148
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ З ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	214
ПІСЛЯМОВА	231
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА	232
ДОДАТКИ	237

ПЕРЕДМОВА

*...Майстерність педагога стверджується
через творчість і втілюється в ній.*

І. А. Зязюн

Процеси гуманізації суспільства вимагають зрушень у справі гуманітаризації освіти. Сучасна система професійної підготовки передбачає опанування студентами педагогічних знань і практичних умінь: здатності яскраво і переконливо виражати свої почуття, володіти прийомами впливу на увагу аудиторії, умінням керувати своїм психофізіологічним апаратом та творчим самопочуттям для успішної організації спілкування та взаємодії з учнями тощо.

Педагогічна майстерність учителя є достатньо стійкою системою теоретично обґрунтованих і практично виправданих педагогічних дій і операцій, які забезпечують високий рівень інформаційної взаємодії між вчителем та його учнями. Послуговуючись цим визначенням і функціональною структурою діяльності педагога, звернемо увагу на формування всіх компонентів та елементів педагогічної майстерності.

Посібник розроблений відповідно до навчальних планів підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня та освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра, спеціальності 013 «Початкова освіта» денної та заочної форми навчання та силабусу освітнього компоненту «Основи педагогічної майстерності».

Метою навчально-методичного посібника «Основи педагогічної майстерності» є ознайомлення здобувачів вищої освіти з сутністю педагогічної майстерності та базовими умовами її ефективного становлення, оволодіння основами майстерності вчителя в управлінні собою, майстерністю педагогічного спілкування, майстерністю в управлінні освітнім процесом.

Зміст посібника в логічній послідовності відображає структуру освітнього компоненту. Видання містить загальні положення щодо вивчення курсу, конспект лекцій, розробки практичних та семінарських занять, завдання для самостійної роботи здобувачів освіти, список рекомендованих джерел.

В конспектах лекцій до кожної теми запропоновано план, ключові поняття та терміни, рекомендовані джерела (нормативні, основні, допоміжні), основні теоретичні положення відповідно до плану, питання для самоконтролю та роздумів. До кожної лекції розроблено практичне або семінарське заняття для закріплення та поглиблення знань, формування відповідних компетентностей.

Розробки практичних і семінарських занять включають в себе завдання роботи зі студентами та перебіг роботи. Кожне заняття передбачає опитування

та обговорення проблемних питань, забезпечення комплексу методів та видів роботи зі здобувачами вищої освіти у контексті компетентнісного, особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів (методи критичного мислення, інтерактивні та рефлексивні методи, групова робота, парна робота, паритетна взаємодія тощо). Виконання майбутніми фахівцями системи завдань для самостійної роботи в межах кожної теми курсу сприятиме засвоєнню ними всіх компонентів змісту освіти. Завдання, запропоновані укладачами, здебільшого проблемно-творчого та пошукового характеру. Більшість завдань забезпечують застосування теоретичних знань на практиці з метою вироблення важливих умінь і компетентностей.

Список рекомендованих джерел, поданий наприкінці посібника, допоможе здобувачам вищої освіти обрати потрібні джерела для ґрунтовного оволодіння теоретичними питаннями, що розглядаються, успішного виконання завдань для самостійної роботи, підготовки до практичних і семінарських занять, контрольних заходів.

У додатках подано додатковий матеріал, необхідний для виконання практичних та самостійних завдань; також подано технічні вимоги до оформлення різних видів завдань для самостійної роботи, а саме: рекомендації до створення та оформлення мультимедійних презентацій, написання твору-есе.

Укладачі рекомендують навчально-методичний посібник викладачам закладів вищої освіти педагогічного профілю, здобувачам вищої освіти та всім, хто цікавиться питаннями педагогічної майстерності учителя.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Мета і завдання освітнього компонента

Головна мета вивчення освітнього компонента – забезпечити здобуття студентами педагогічних знань, формування на цій основі умінь і навичок, що розкривають умови та напрями формування професійної компетентності, та сформувати потреби професійного розвитку.

Головними завданнями освітнього компонента є:

- ознайомити здобувачів освіти з науковим термінологічним апаратом дисципліни;
- сформувати у студентів поняття про педагогічну майстерність і творчість, їх роль та функції в постійному професійному самовдосконаленні вчителя;
- ознайомити майбутніх фахівців зі складовими педагогічної майстерності: педагогічною технікою, педагогічним спілкуванням, ораторською майстерністю тощо; виробити відповідні вміння на практичних заняттях;
- забезпечити умови для формування достатнього рівня сформованості педагогічної майстерності студентів шляхом розв'язання педагогічних задач, аналізу проблемних ситуацій, участі в рольових іграх, дискусіях тощо.

Очікувані результати

Вивчення курсу спрямоване на формування таких **компетентностей**:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі початкової освіти з розумінням відповідальності за власні дії.

Загальні компетентності.

ЗК-3. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК-4. Здатність працювати в команді, до міжособистісної взаємодії, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня.

ЗК-5. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК-6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-7. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.

ЗК-8. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК-9. Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості.

ЗК-10. Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети.

Спеціальні (фахові) компетентності.

СК-1. Здатність спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово.

СК-2. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, оперувати ними, в професійній діяльності.

СК-4. Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організовувати їхню пізнавальну діяльність.

СК-8. Здатність до збору, інтерпретації та застосування даних у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності до формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти.

СК-12. Здатність доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення, власний досвід та аргументувати їх на засадах партнерської взаємодії в умовах початкової школи.

СК-14. Здатність ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) освітні ресурси.

СК-16. Здатність зберігати особисте фізичне та психічне здоров'я під час професійної діяльності.

СК-18. Здатність визначати умови та ресурси професійного розвитку впродовж життя.

Вивчення курсу спрямоване на досягнення таких **програмових результатів навчання**:

ПР-01. Організовувати монологічну, діалогічну та полілогічну форми спілкування з молодшими школярами, іншими учасниками освітнього процесу, представниками громади, поважаючи права людини та суспільні цінності; формувати судження, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти.

ПР-02. Управляти складною професійною діяльністю та проектами в умовах початкової школи, виробляти та ухвалювати рішення в непередбачуваних робочих та навчальних контекстах.

ПР-16. Використовувати основні техніки спілкування з дорослими людьми, різні форми та засоби комунікації з батьками, колегами, іншими фахівцями з метою підтримки здобувачів у освітньому процесі початкової школи, керувати педагогічним і професійним розвитком осіб та груп.

ПР-17. Здатність до надання батькам (особам, що їх замінюють) порад і рекомендацій щодо підтримки навчальної діяльності учня за межами закладу освіти.

ПР-18. Здатність до використання/поширення інновацій у педагогічній науці та практиці, перспективного педагогічного досвіду.

ПР-19. Здатність до відстеження власного фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я, їх урівноважування шляхом оптимізації витрат робочого часу та енергії.

ПЕРЕЛІК ТЕМ З ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Змістовий модуль 1. Загальні засади основ педагогічної майстерності

Тема 1. Суть педагогічної діяльності. Педагогічна майстерність і творчість учителя.

Тема 2. Педагогічна ситуація та педагогічна задача.

Тема 3. Педагогічна техніка вчителя.

Тема 4. Мовлення вчителя як засіб педагогічної праці.

Тема 5. Соціально-перцептивна техніка.

Тема 6. Педагогічний такт і тактика вчителя.

Тема 7. Елементи акторської майстерності в педагогічній діяльності.

Змістовий модуль 2. Майстерність педагогічного впливу на особистість дитини

Тема 8. Педагогічне спілкування та його особливості.

Тема 9. Технологія організації індивідуальної педагогічної бесіди.

Тема 10. Педагогічний вплив як основа педагогічної взаємодії.

Тема 11. Майстерність забезпечення зворотного зв'язку у спілкуванні.

Тема 12. Майстерність вчителя у розв'язанні педагогічних конфліктів.

Тема 13. Елементи риторики у професійному спілкуванні педагога.

Тема 14. Вивчення передового досвіду вчителів – шлях до педагогічної майстерності.

КОНСПЕКТИ ЛЕКЦІЙ

Змістовий модуль 1. Загальні засади основ педагогічної майстерності

Лекція 1

Тема 1. Суть педагогічної діяльності. Педагогічна майстерність і творчість учителя

Мета: розкрити суть педагогічної професії, багатогранності й глибини її змісту, структуру педагогічної діяльності, формувати первинні навички й ідентифікацію за професійними зразками, ознайомити здобувачів вищої освіти із суттю педагогічної рефлексії, формувати навички рефлексії; ознайомити із поняттями «майстерність», «педагогічна майстерність», обґрунтувати необхідність удосконалення та розвитку складових педагогічної майстерності, формувати потреби в самовдосконаленні.

План:

- 1.1. Суспільна значущість професії вчителя, її функції.
- 1.2. Поняття педагогічної діяльності, її структура.
- 1.3. Структура і зміст педагогічної майстерності вчителя.

Рекомендовані джерела:

Нормативні: [1, 8, 11, 13, 15, 17];

Основні: [22, 23, 24, 25, 26, 31];

Додаткові: [37, 38, 42, 43, 46, 51].

Ключові поняття теми: педагогічна діяльність; мета педагогічної діяльності; мотиви педагогічної діяльності; об'єкт педагогічної діяльності; суб'єкт педагогічної діяльності; педагогічна майстерність; гуманістична спрямованість; професійна компетентність; педагогічні здібності; педагогічна техніка; внутрішня техніка; зовнішня техніка.

1.1. Суспільна значущість професії вчителя, її функції

Кожна професія є системною, що історично розвивається, трансформується відповідно до культурно-історичних змін; сферою самореалізації особистості. Вона надає людині певного соціального статусу, потребує спеціальної підготовки, постійної перепідготовки, підвищення кваліфікації. Такою є діяльність педагога.

Діяльність педагога – вид соціально-культурної діяльності спрямованої на передачу накопичених людством культури і досвіду від старших поколінь молодшим, створення умов для їх всебічного гармонійного розвитку та підготовку до виконання певних соціальних ролей у суспільстві

Основа педагогічної діяльності – спільна діяльність людей, у процесі якої кожен суб'єкт засвоює загальнолюдський досвід, історично сформовані суспільні, педагогічні, комунікативні, моральні та інші цінності, знання і способи дій, формує себе як особистість.

Мета професійної діяльності педагога – створення умов для всебічного гармонійного розвитку особистості учня, його самореалізації, розкриття індивідуальності, творчого потенціалу. Вчитель має усвідомлювати унікальність і неповторність учня як індивідуальності, зважати на складність і неоднозначність процесу його становлення, свою відповідальність як фахівця.

Функції учителя (Рис. 1) зумовлюються потребами суспільно-економічного розвитку нашого суспільства, а також особливостями розвитку загальнолюдських, національних морально-духовних цінностей.

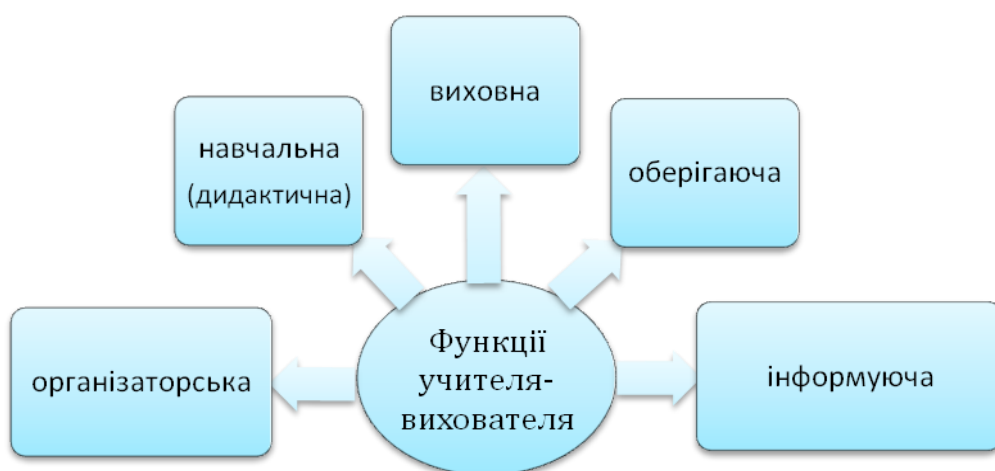


Рис. 1. Функції учителя-вихователя

Функції учителя-вихователя:

Виховна – необхідність здійснювати цілеспрямований вплив на особистість з метою створення оптимальних умов для її всебічного гармонійного розвитку; акумулювання в особі учителя загальнолюдських і національних морально-духовних цінностей і передавання їх нащадкам.

Навчальна (дидактична) – виявляється в організації учнів з метою оволодіння знаннями, вміннями та навичками з основ наук, забезпечення умов для інтелектуального розвитку учня, озброєння їх методами самостійної пізнавальної діяльності. Учитель має виступати не інформатором, а організатором навчально-виховного процесу.

Організаторська – полягає у необхідності організації дитячих колективів, цілеспрямованого керівництва різними видами дитячої діяльності безпосередньо в навчально-виховних закладах і поза їх межами.

Оберігаюча – учитель має бути хранителем загальнолюдських і національних морально-духовних цінностей, оберігати їх від руйнівних впливів деструктивних сил, розумно будувати гуманістичну систему виховання.

Інформуюча – передбачає поширення педагогічних знань серед батьків, працівників соціально-виробничої сфери.

1.2. Поняття педагогічної діяльності, її структура

Тривалий час вважалось, що виховання особистості майбутнього вчителя забезпечується засвоєнням певної системи знань. Тобто, чим більше вчитель знає, тим краще він підготовлений. Але одних теоретичних знань замало: потрібні ще вміння й навички. Тому в процесі навчання у майбутніх педагогів потрібно розвивати певні здібності, формувати професійні якості та вміння, що згодом знадобляться їм у професійній діяльності.

Педагогічна діяльність у широкому розумінні розглядається як діяльність, метою якої є виховання підростаючого покоління. Для розуміння її сутності, роботу педагога часто порівнюють з діяльністю письменника чи актора (Рис. 2).

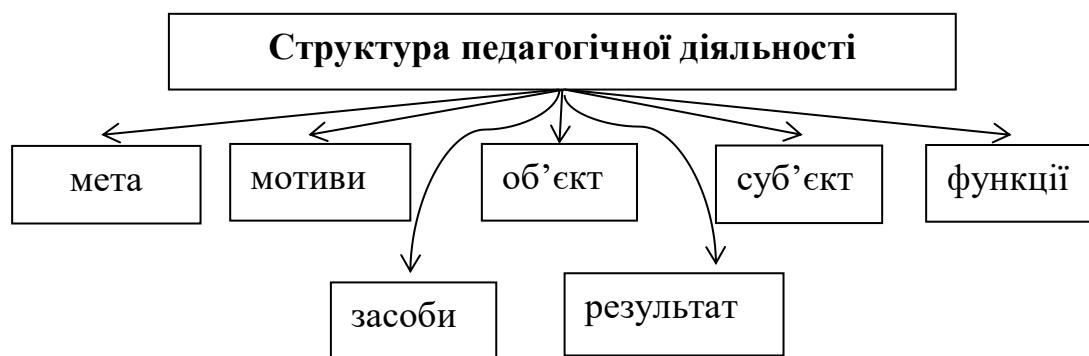


Рис. 2. Структура педагогічної діяльності

Метою педагогічної діяльності з психологічної точки зору є прогнозований людиною результат її діяльності з певним об'єктом

Тому педагогічну мету слід розглядати як зміни, які прогнозує педагог у розвитку особистості учня в процесі навчання та виховання. Мета педагогічної діяльності визначається суспільством, інтерпретується педагогом, доводиться до учня і (в ідеалі) стає його метою. Мета завжди віддалена, тому її потрібно конкретизувати у завданнях сьогодення, тобто визначає спрямованість роботи певної системи освіти. Загальні цілі конкретизуються педагогом і надалі зумовлюють і визначають рівень знань, умінь, навичок учнів на певному віковому етапі їхнього розвитку. Відповідно до цих цілей кожен педагог розробляє систему заходів та організовує свою взаємодію з дітьми.

Мотиви педагогічної діяльності – внутрішні імпульси, що спонукають педагога до професійної діяльності. Мотивувати вчителя можуть ідеали, професійні інтереси, переконання, соціальні установи або професійні цінності. В основу формування мотиву покладені потреби (Табл. 1).

Таблиця 1

Мотиви педагогічної діяльності	
МОТИВИ	
<u>внутрішні</u> пов'язані зі змістом педагогічної діяльності і ґрунтуються на потребі у спілкуванні з учнями	<u>зовнішні</u> зумовлені чинниками, які не мають безпосереднього зв'язку з професійною діяльністю (мотиви соціального престижу, потреба у владі)

Складовими педагогічної діяльності є також об'єкт та суб'єкт.

Об'єкт – це той, на кого спрямована діяльність. Він пасивний і залежить від активності **суб'єкта** – ініціатора й організатора процесу перетворення.

Об'єктом педагогічної діяльності вважається учень. Але особливістю учня є те, що він одночасно виступає і суб'єктом, активним учасником навчально-виховного процесу. Вчитель, зазвичай, є суб'єктом педагогічної діяльності, але разом з тим виступає об'єктом, оскільки учні, як активні учасники педагогічного процесу, теж здійснюють свій вплив на педагога, чим спонукають його до певних змін. Важливим завданням вчителя в цьому контексті є допомогти дитині стати суб'єктом педагогічної діяльності.

Невід'ємною складовою педагогічної діяльності є засоби педагогічної діяльності (Табл. 2).

Таблиця 2

Засоби педагогічної діяльності	
ЗАСОБИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>матеріальні</i> обладнання, меблі, ТЗН	<i>нематеріальні</i> методи, прийоми, форми, види роботи з учнями

У структурі педагогічної діяльності розглядаються й її функції. За основу ми взяли функції сформульовані Н. В. Кузьміною, В. О. Сластьоніним та А. І. Щербаковим (Табл. 3).

Таблиця 3

Функції педагогічної діяльності

ФУНКЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (за Н.В. Кузьміною, В.О. Сластьоніним, А.І. Щербаковим)			
конструктивна відбір і визначення структури навчального матеріалу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, дидактичних принципів, вимог навчальних програм, а також розробка плану навчального процесу, відбір навчального обладнання, створення дидактичних засобів	організаторська залучення учнів до різних видів навчальної роботи	комунікативна встановлення ефективних взаємовідносин з учнями, їх батьками, педагогічним колективом	гностична забезпечення наукового підходу до вивчення педагогічних явищ, дослідження учня і учнівського колективу, навчального процесу і результатів педагогічної діяльності; пошук потрібної інформації, експерименти, аналіз власної практики і досвіду вчителів

Особливої уваги заслуговує такий компонент педагогічної діяльності як результат. Основною відмінністю результату педагогічної діяльності є те, що він віддалений у часі і невизначений. Звичайно, плануючи свою роботу, ставлячи перед собою певну мету, вчитель прагне передбачити конкретний результат, побачити наслідки власної праці. Та успішність навчання чи виховання залежить не лише від діяльності вчителя, але й від діяльності самих учнів та багатьох інших факторів.

Діяльність вчителя має бути майстерною, що забезпечуватиме досягнення поставленої мети, очікуваних результатів.

1.3. Структура і зміст педагогічної майстерності вчителя

Педагогічна майстерність – комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі.

Гуманістична спрямованість – передбачає орієнтацію на іншу людину (зокрема учня), гуманне ставлення до інших, врахування потреб вихованців,

вибір доцільних засобів впливу та взаємодії, крім цього – гідне самоствердження самого педагога, як кваліфікованого, вимогливого, гуманного вчителя, тобто, утвердження ним вищих духовних цінностей, моральних норм поведінки.

Основними складовими **професійної компетентності** вчителя є його знання: з дисципліни, яку він викладає, педагогіки, психології та методики. Ці знання мають бути комплексними, синтезованими, а не відокремленими одні від одних. Вчитель має володіти тим матеріалом, який викладає, усвідомлювати, як краще донести його до дітей, враховуючи при цьому психологічні особливості школяра (Рис. 3).

Успішність педагогічної діяльності великою мірою буде залежити від **педагогічних здібностей**:

- *комунікативні* – здатність до спілкування, до встановлення контактів і зв'язків;
- *перцептивні* – професійна проникливість, пильність, педагогічна інтуїція, здатність сприймати та розуміти іншу людину;
- *динамічні* – здатність активно впливати на іншу особистість;
- *емоційна стабільність* – здатність володіти собою, зберігати самоконтроль, здійснювати саморегуляцію за будь-якої ситуації;
- *оптимістичне прогнозування* – передбачення розвитку особистості з орієнтацією на позитивне в ній;
- *креативність* – здатність до творчості;
- *організаторські здібності*;
- *конструктивні здібності* – вміння відбирати та логічно вибудовувати матеріал;
- *гностичні здібності* – здатність до пізнання нового;
- *дидактичні здібності* – вміння навчати інших.

Педагогічна техніка – володіння комплексом прийомів, який допомагає вчителю глибше, яскравіше, талановитіше виявляти себе і досягти оптимальних результатів у роботі. Складові елементи педагогічної техніки зображені на Рис. 4.

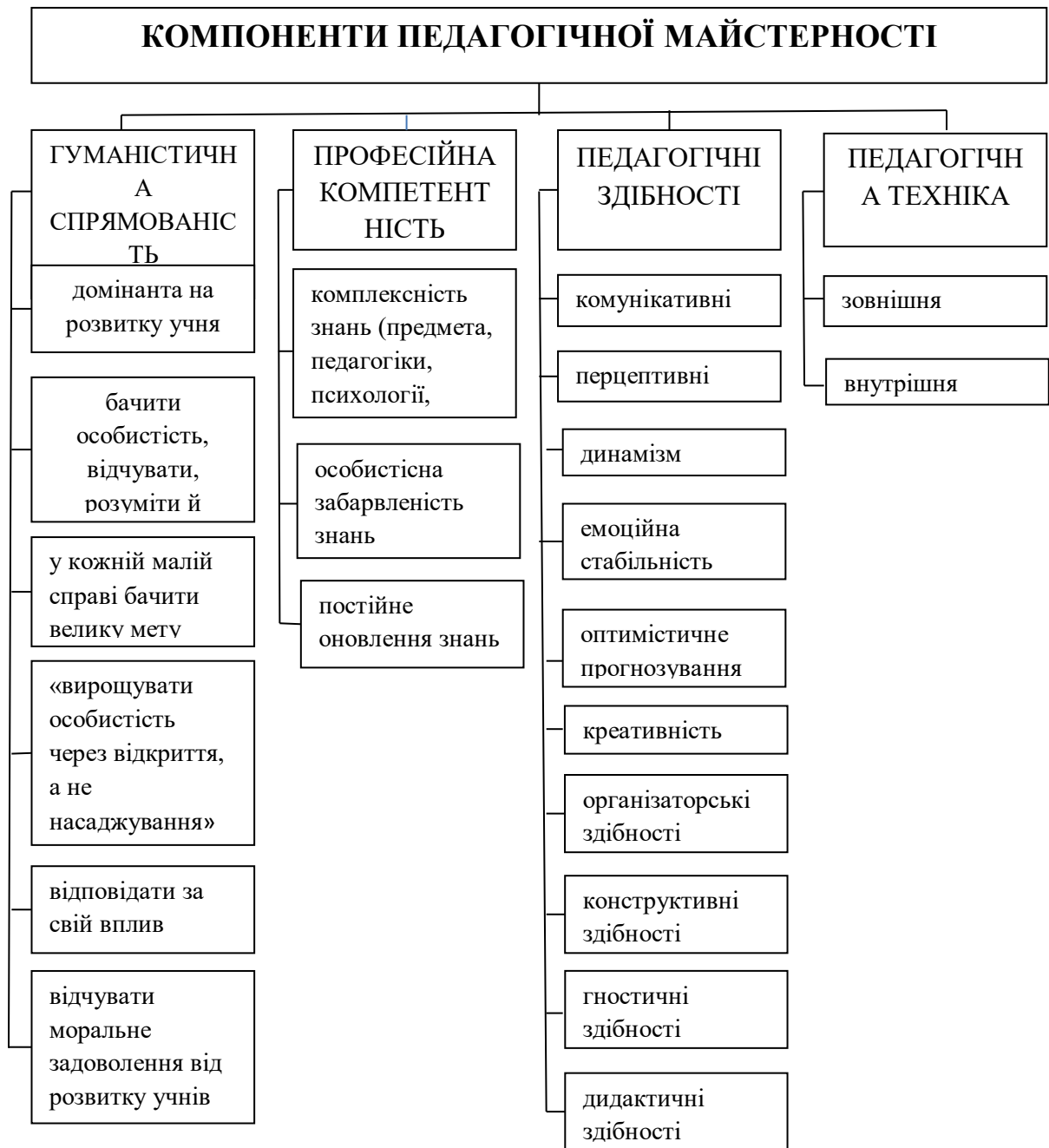


Рис. 3. Компоненти педагогічної майстерності

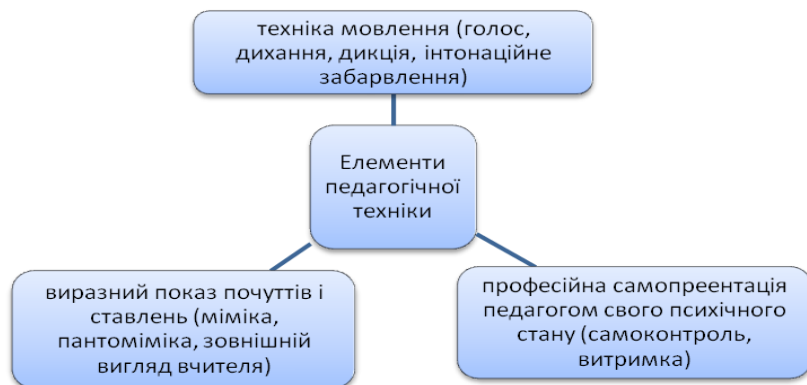


Рис. 4. Складові елементи педагогічної техніки

Складові I та II груп (Рис. 5) педагогічної техніки спрямовані або на організацію внутрішнього самопочуття педагога, або на вміння. Це почуття адекватно виявити зовні. Тому педагогічну техніку поділяють також на зовнішню і внутрішню, відповідно до мети її використання.

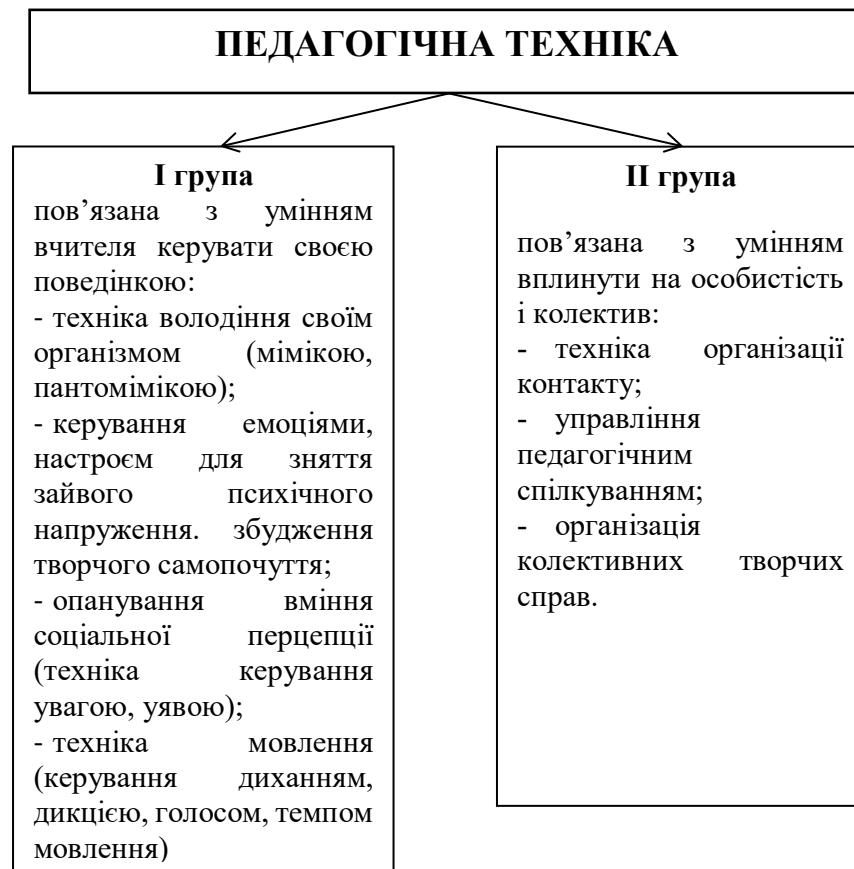


Рис. 5. Градація педагогічної техніки

Внутрішня техніка – це створення внутрішнього переживання особистості, психологічне налаштування вчителя на майбутню діяльність через вплив на розум, волю і почуття.

Зовнішня техніка – це втілення внутрішнього переживання особистості вчителя в його тілесній природі: міміці, голосі, мовленні, рухах, пластиці.

У науковій літературі сформульовані наступні критерії сформованості педагогічної техніки (Рис. 6).

Завдання закладу вищї педагогічної освіти – допомогти студентові опанувати основи майстерності для усвідомленого і продуктивного початку професійної діяльності: сформувати гуманістичну спрямованість, дати ґрунтовні знання, розвинути педагогічні здібності, озброїти технікою взаємодії, підготувати до професійного аналізу різноманітних педагогічних ситуацій.

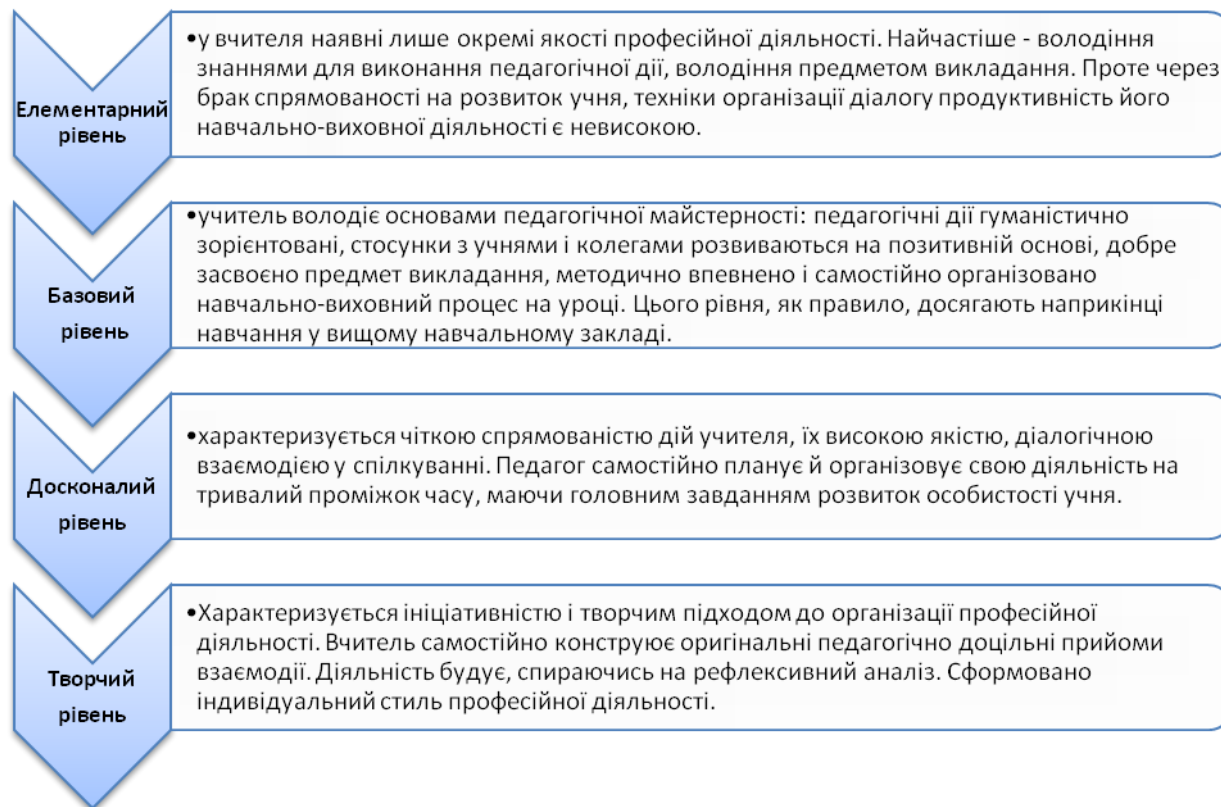


Рис. 6. Рівні сформованості педагогічної техніки



Контрольні питання:

- ✓ Як Ви розумієте поняття педагогічної діяльності?
- ✓ Назвіть основні компоненти педагогічної діяльності
- ✓ Наведіть приклад ситуації, де б учень виступав суб'єктом педагогічної діяльності.
- ✓ Охарактеризуйте основні функції педагогічної діяльності вчителя.
- ✓ Що Ви розумієте під поняттям педагогічної майстерності?
- ✓ Назвіть основні компоненти педагогічної майстерності.
- ✓ Як Ви розумієте поняття гуманістичної спрямованості?
- ✓ Обґрунтуйте роль основних складових педагогічної компетентності для майстерності вчителя.
- ✓ Дайте характеристику основних педагогічних здібностей вчителя.
- ✓ У чому Ви бачите значення педагогічної техніки вчителя?

ПІСЛЯМОВА

«Цінність школи дорівнює цінності учителя» – твердив А. Дістервег. Нині акцентується увага на підготовці педагога нового ХХІ століття – висококваліфікованого, компетентного, культурного, творчого, результатом педагогічної діяльності якого буде розвиток здібностей його вихованців. Саме учитель створює атмосферу, яка може надихати учня чи руйнувати його впевненість в собі, заохочувати чи пригнічувати його інтереси, розвивати чи ігнорувати здібності, розвивати чи гальмувати творче начало.

Видатний педагог В. Сухомлинський стверджував: «Учитель – це перший, а потім і головний світоч в інтелектуальному житті школяра, і він продовжує в дитині жадобу знань, повагу до науки, культури, освіти. Але для цього він сам має навчатися постійно...». Моральний, духовний розвиток учителя, його краса, фізична досконалість і всебічна гармонійна освіченість визначає його фахову підготовку. Як відомо, майстерність педагога проявляється у його діяльності, засвідчуючи рівень його освіченості, вихованості, любові до праці та любові і поваги до особистості дитини.

Шлях від учителя до учителя-майстра нелегкий. Він передбачає цілеспрямований рух уперед фахівця, що має на меті реалізувати потребу виробити у собі такі особистісні якості й індивідуальні особливості, які б у результаті забезпечували успіх його у діяльності й житті взагалі, уможливлювали досягнення професійного ідеалу.

У пропонованому виданні укладачами зроблено спробу узагальнити багаторічний досвід власної наукової діяльності, теоретичні та практичні напрацювання видатних вітчизняних дослідників щодо сутності педагогічної майстерності, її основних складових, способів та засобів удосконалення педагогічної майстерності учителя початкової школи.

Навчально-методичний посібник з освітнього компоненту «Основи педагогічної майстерності» представляє узагальнені лекційні матеріали, доповнені схемами і таблицями, розробки практичних та семінарських занять, укладені до кожної лекції та завданнями для самостійної роботи студентів із вказівками до виконання.

Зібрані у посібнику матеріали допомагають поглибити та систематизувати наукові знання та практичні уміння з основ педагогічної майстерності, доступність тексту мотивує здобувачів освіти до самостійного вивчення дисципліни, що, у свою чергу, сприяє самонавчанню, саморозвитку та самовдосконаленню особистості майбутнього вчителя.

Викладені у посібнику положення не вичерпують усіх аспектів досліджуваної проблематики і не претендують на повноту та завершеність.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Нормативні та допоміжні документи

(закони, постанови, рішення, положення, стратегії, стандарти тощо)

1. Державна національна програма «Освіта : Україна XXI ст.». Київ, 1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п#Text> (дата звернення: 09.01.2023).
2. Державний стандарт початкової освіти. : затв. Постановою Каб. мін. України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.01.2023).
3. Етичний кодекс ученого України. URL: <https://www.znu.edu.ua/etychnyj-kodexuchenogo-Ukrajiny.pdf> (дата звернення: 10.01.2023).
4. Освітньо-професійна програма «Початкова освіта» для першого (бакалаврського) рівня за галуззю знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальність 013 Початкова освіта : затв. рішенням Вченої ради Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради від 15.06.2022 р. протокол № 11. URL : <http://surl.li/ircd> (дата звернення: 04.01.2023).
5. Положення про дистанційне навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 (редакція від 16.10.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення: 12.01.2023).
6. Положення про дистанційне навчання: затв. рішенням Вченої ради Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради від 22.04.2020 р. протокол № 10. URL : <http://surl.li/ircd> (дата звернення: 04.08.2022).
7. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : Наказ Мінекономіки № 2736 від 23.12.2020 року. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/78704/ (дата звернення: 04.02.2023).
8. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Редакція від 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 11.01.2023).
9. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 р. № 776. URL: <http://surl.li/jhth> (дата звернення: 11.01.2023).

10. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347. *Нормативно-правове забезпечення освіти* : у 4 ч. Харків: Основа, 2004. Ч. 1. С. 3–24.

11. Про освіту: закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws / card /2145-19> (дата звернення: 09.01.2023).

12. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 013 Початкова освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.03.2021 р. № 357. URL: <http://surl.li/ejqst> (дата звернення: 10.01.2023).

13. Стратегія розвитку Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради до 2025 р. : схвалено на засіданні Вченої ради від 18.12.2019 р. протокол № 5. URL : <http://surl.li/abrnX> (дата звернення: 02.02.2023).

14. Стратегія розвитку системи вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. URL: <http://surl.li/mphq> (дата звернення: 11.01.2023).

Основні:

15. Зайченко І., Теслюк В., Каленський А. Основи педагогічної майстерності. К., 2018. 484 с

16. Каплінський В.В. 100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення: Навч. посіб. для майбут. вчителів. 6-е вид. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 80 с.

17. Кіліченко О. І. Основи педагогічної майстерності: модульно-рейтинговий підхід / Автор-упорядник О. І. Кіліченко. Івано-Франківськ, 2012. 206 с.

18. . Ковальчук Л. О. Основи педагогічної майстерності: Навч. посібник і методичні матеріали. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 608 с.

19. Матвеева Н. О. Педагогічна майстерність: навчально-методичний супровід самостійної роботи студентів. Івано-Франківськ, 2015. 327 с.

20. Національний освітньо-науковий глосарій. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 524 с.

21. Основи педагогічної майстерності: практикум / Холковська І. Л., Волошина О. В., Губіна С. І. Вінниця: «Твори», 2019. 240 с.

22. Основи педагогічної майстерності : робочий зошит / уклад. : Л. О. Петриченко, О. О. Бабакіна, О. М. Акімова, О. В. Кузнецова та ін.; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків, 2020. 66 с.

23. Педагогічна майстерність. Хрестоматія: навч. посіб. / упоряд.: І. А. Зязюн та ін.; за ред. І. А. Зязюна. Київ: СПД Богданова А. М., 2008. 462 с.

24. Ткаченко К. Г., Блудова Ю. О. Основи педагогічної майстерності: навчальний посібник. Харків, 2015. 144 с.

25. Федорчук В. В. Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.

26. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посібник для студ. вищ. пед. закл. освіти. Вид. 3-тє, перероб. і допов. Тернопіль : Навч. книга – Богдан. 2005. 168 с.

Допоміжні:

27. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навч.-метод. посібн. Львів: «Норма», 2005. 344 с.

28. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: «Волинські обереги», 2011. 552 с.

29. Галузяк В. М. Класифікація стилів педагогічного спілкування. Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. к.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. вип. 26. С. 23-33. URL: <http://surl.li/kqkrm>

30. Горovenko О. А. Формування особистісно-професійного іміджу вчителя засобами самопрезентації. Х.: «Основа», 2013. 112 с.

31. Дубасенюк О. А., Вознюк О. В. Професійно-педагогічні задачі: типологія та технологія розв'язання: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Імені Франка, 2010. 272 с.

32. Зливков В. Л., Лукомська С. О. Психологія спілкування педагога: інтегративний підхід: навчальний посібник; 2 видання: розширене та доповнене. К., Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2018. 353 с

33. Каплінський В. В. Професійне становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки: теорія і практика: монографія. Вінниця: «Твори», 2018. 492 с.

34. Креативність і уява. Онлайн-курсу «Ключові уміння 21-го століття» URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OlSYLXXxG3w>

35. Кузьмінський А. І. Педагогіка: завдання і ситуації / А. І. Кузьмінський; Ред. Белиба А. І. К.: Знання-Прес, 2003. 429 с.

36. Організація самостійної роботи здобувачів освіти : метод. рек. для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів / за заг. ред. С. Б. Беляєва; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків, 2021. 174 с.

37. Осадченко І. І. Ситуаційні завдання, кейси, збірки педагогічних ситуацій: початкова школа : Навч.-метод. посіб. 3-є вид., доповн., виправл. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. 184 с.

38. Основи педагогічної майстерності: модульно-рейтинговий підхід / Автор-упорядник О. І. Кіліченко. Івано-Франківськ, 2012. 206 с.

39. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П. П. Горностай, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. Київ :

Талком, 2018. 580 с.

40. Отич О. М. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи : підручник Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. С. 73-75.

41. Педагогіка вищої школи. Словник термінів і понять / уклад.: Г. Ф. Пономарьова, І. М. Толмачова. Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2018. 108 с.

42. Педагогічна майстерність: Хрестоматія: Навч. посіб. За ред. Зязюна І. А. К.: Вища шк., 2006. 606 с.

43. Педагогічна майстерність: міф чи реальність? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SelWfmXlf28>

44. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків : Основа, 2010. 158 с.

45. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога : теорія і практика: монографія. Харків : Вид-во «Ранок», 2014. 547 с.

46. Практикум з педагогіки: навчальний посібник / за заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка. Житомир, 2005. 482 с.

47. Розвиток професійно важливих якостей майбутнього вчителя: монографія / Акімова О. В., Галузяк В. М., Столяренко О. В. [та ін.] Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 248 с.

48. Савостьянов В. І. Техніка мовлення в професійній підготовці вчителя. К.: Академія, 2009. 144 с.

49. Садкіна В. І. Маленькі секрети учительського успіху. Навчаємось з радістю. Харків: Вид. група «Основа», 2018. 144 с.

50. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: Підручник. К.: Міленіум, 2006. 346 с.

51. Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад. : Л. М. Михайлова, О. В. Пагава, О. В. Проніна ; за заг. ред. Л. М. Михайлової. Сєверодонецьк, 2020. 194 с.

52. Столяренко О. В. Моделювання педагогічної діяльності у підготовці фахівця: навчально-методичний посібник. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 148 с.

53. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Вибр. твори: В 5 т. К., 1977. Т.3. С. 162-176.

54. Сухомлинський В. О. Сто порад учителяві. Порада 1 // Вибр. твори: В 5т. К., 1976. Т.2. С. 420-425.

55. Томан І. Як удосконалювати самого себе. Політвидав України, 1988. 319 с.

56. Холковська І. Л. Проблема формування авторитету класного керівника. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. Випуск 51. Вінниця, 2017. С. 35-42.

57. Холковська І. Л. Технології формування загальнопедагогічної компетентності майбутніх учителів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: Збірник наук. пр. Випуск 50. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. С. 405-409.

58. Чернявська О. П. Педагогічна техніка в роботі вчителя. М.: Центр «Педагогічний пошук», 2001. 176 с.

Інформаційні ресурси

Таблиця 33

№ з/п	Найменування ресурсу	Адреса ресурсу
1	Міністерство освіти і науки України	http://www.mon.gov.ua
2	Державна служба якості освіти України	https://sqe.gov.ua/
3	Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти	https://naqa.gov.ua/
4	Сайт КЗ «ХГПА»	http://www.hgpa.kharkov.com/
4	Національний репозитарій	https://nrat.ukrintei.ua/pro-naczionalnyj-repozytarij/
5	Наукова періодика України	http://journals.uran.ua/
6	Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського	http://www.nbuv.gov.ua/
7	Державна освітянська бібліотека України	http://www.edu-ua.net/library
8	Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка	https://korolenko.kharkov.com/
9	Нова українська школа	https://nus.org.ua/
10	Google Академія (Google Scholar)	https://scholar.google.com.ua/schhp?hl=uk
11	Scopus	https://www.scopus.com/freelookup/form/author.uri
12	Web of science	http://surl.li/bbpxc
13	Erasmus+Regulation	http://surl.li/kqlzp

Додаток А

УРИВОК З ПРАЦІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО «СТО ПОРАД УЧИТЕЛЮ» (ДЛЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ 1)

Що таке покликання до праці вчителя? Як воно формується?

Як і всяка кваліфікована, цілеспрямована, планомірна і систематична праця, виховання людини є професією, спеціальністю. Але це особлива, не порівнянна ні з яким іншою справою, професія. Вона відрізняється поряд специфічних властивостей і якостей:

а) Ми маємо справу з найскладнішим, безцінним, найдорожчим, що є в житті, - з людиною. Від нас, від нашого уміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить його життя, здоров'я, розум, характер, воля, цивільна і інтелектуальна особа, його місце і роль в житті, його щасті.

б) Кінцевий результат педагогічної праці можна побачити ні сьогодні, ні завтра, а через дуже тривалий час. Те, що ви зробили, сказали, зуміли вселити дитині, іноді позначається через п'ять, десять років.

в) На дитину роблять вплив багато людей і явища життя, на нього впливають мати, батько, шкільні товариші, так зване «вуличне середовище», прочитані книги та проглянуті кінофільми, про які ви і не знаєте, абсолютно непередбачена зустріч із людиною, що зуміла сильно вплинути на юну душу, і т.д. Дія на дитину може бути позитивне і негативне. Бувають сім'ї, в яких важка, гнітюча обстановка накладає незгладимий відбиток на все життя людини. Місія школи, наша з вами найважливіше завдання, дорогий колега, – боротися за людину, подолати негативні дії і давати простір позитивним. А для цього необхідно, щоб особа вчителя робила найбільш яскравий, дієвий і благотворний вплив на особу учня. «Людська природа про такий ступінь багата, сильна і еластична, – писав Д. І. Пісарев, – що вона може зберегти свою свіжість і свою красу посеред най гнітючішого неподобства навколишньої обстановки». Але людська природа може розкритися повною мірою лише тоді, коли у дитини є розумний, умілий, мудрий вихователь.

г) Об'єкт нашої праці – якнайтонші сфери духовного життя особи, що формується, – розум, відчуття, воля, переконаність, самосвідомість. Впливати на ці сфери можна тільки тим же – розумом, відчуттям, волею, переконаністю, самосвідомістю. Найважливіші інструменти нашої дії на духовний світ школяра – слово вчителя, краса навколишнього світу і мистецтва, створення обставин, в яких найяскравіше виражаються відчуття, – ваш емоційний діапазон людських відносин.

д) Однією з найважливіших особливостей творчості педагога є те, що об'єкт його праці – дитина – постійно змінний, завжди новий, сьогодні не той, що вчора. Наша праця – формування людини, і це покладає на нас особливу, ні з чим не заставну відповідальність.

Така специфіка педагогічної праці. У чому ж полягає покликання до нього, які об'єктивні дані необхідні для нього, як виховувати, затверджувати, розвивати та відшліфовувати це покликання?

Невикорінною духовною потребою будь-якої людини є спілкування з людьми, в ній він знаходить радість і повноту життя. Але у одних через самі різні обставини ця потреба дуже мало розвинена, у інших же вона є як би рисою вдачі, домінуючою над іншими рисами. Є люди, як то кажуть, «за природою» своїй нелюдимі, замкнуті, мовчазні, прагнучі більше до самоти або до спілкування з вузьким довоза друзів («природа», звичайно, тут ні при чому – вирішальне значення має, виховання, особливо в роки раннього дитинства). Якщо спілкування з багатолюдним колективом приносить вам головний біль, якщо вам краще працювати наодинці або з двома-трьома друзями, чим поряд з великою групою товаришів, – не обирайте своєю професією *вчительську працю*.

Вчительська професія – це людинознавство, постійне проникнення, що ніколи не *Припиняється*, в складний духовний світ *Людини*, Чудова межа – постійно відкривати в людині нове, вражатися новому, бачити людину в процесі його становлення – один з того коріння, яке живить покликання до педагогічної праці. Я твердо переконаний, що цей корінь закладається в людині в дитинстві та отрочстві, закладається і в сім'ї, і в школі. Він закладається турботами старших – батька, матері, вчителя, - які виховують дитину у душі любові до людей, пошана до людини.

У вас зародилася мрія стати вчителем. Перевірте, випробуйте себе. Ви вчитеся в дев'ятому або десятому класі, попросите в комітеті комсомолу призначити вас пионервожатым загону або вихователем октябрятської групи. Ось перед вами сорок малюків – з першого погляду вони здадуться вам дуже схожими один на одного навіть зовнішніми рисами, але вже на третій, четвертий, п'ятий день, після декількох походів в ліс, в полі ви переконаєтеся, що кожна дитина – це цілий світ, неповторний і своєрідний. Якщо цей світ відкриється перед вами, якщо в кожній дитині ви відчуєте його індивідуальність, якщо у ваше серце постукають радість і гіркота кожної дитини і відгукнуться вашими думками, турботами, тривогами – сміливо обирайте своєю професією

благородну вчительську працю, ви знайдете в ній радість творчості. Тому, що творчість в нашій справі (я ще зупинюся на цьому) – це перш за все пізнавання, пізнання людини, подив перед багатогранністю і невичерпністю людського.

Якщо ж чотири десятки дітей здадуться вам понуро одноманітними, якщо ви насилу запам'ятовуватимете їх осіб і імена, якщо кожна пара дитячих очей не скаже вам чогось глибоко особистого, неповторного, якщо по дзвінкому голосу дитини, що пролунав десь в глибині саду, ви не дізнаєтеся – не дізнаєтеся і через тиждень, і через місяць, – хто це кричить і що в цьому крику, – сім разів, як то кажуть, подумайте, а потім вирішуйте, чи бути вам вчителем. Тому що немає жодної педагогічної закономірності, немає жодної істини, яка була б абсолютно однаково застосовна до всіх дітей. Тому що практична педагогіка – це знання та уміння, доведені до ступеня майстерності, але і підняті до рівня мистецтва. Тому що виховувати людину – це перш за все знати його душу, бачити і відчувати його індивідуальний мир.

«Якби в моїх руках була влада, я відрізував би мову всякому, хто говорить, що людина непоправна», – ці слова великого мислителя Абая Кунанбаєва глибоко запали мені в душу, вони спалахують переді мною вогненними буквами кожного разу, коли я думаю про педагогічне покликання, коли доводиться говорити з молодим вчителем про його радощі і жаль, успіхи і невдачі. Безмежна віра в людину, в добрий початок в ній – ось що повинне жити в нашій душі, якщо ви думаєте присвятити своє життя благородній вчительській праці. Вера не в якусь абстрактну людину – такого в природі немає – а в нашу радянську дитину, що розвивається в соціалістичному суспільстві

Наріжний камінь педагогічного покликання – це глибока віра в можливість успішного виховання кожної дитини. Я не вірю в те, що є непоправні діти, підлітки, хлопці, дівчата. Адже перед нами істота, якій тільки відкривається мир, і в нашій владі зробити так, щоб ніщо не подавило, не калічило, не убило в маленькій людині хорошого, доброго, людського. Тому кожен, хто вирішує присвятити своє життя вихованню людини, повинен бути терпимим до дитячих слабостей, які, якщо уважно до них придивитися і вдуматися, якщо пізнати їх не тільки розумом, але і серцем, – виявляться дуже незначними, не заслуговуючи ні гніву,

ні обурення, ні покарання. Не зрозумійте мене так, що я проповідую загальну терпимість, абстрактну терпимість, закликаю вчителя терпляче «нести хрест». Йдеться абсолютно про інше: про мудру здатність старшої людини – матері, батька, вчителя – розуміти і відчувати якнайтонші спонукальні мотиви і причини дитячої провини. Розуміти і відчувати саме те, що це дитяча провина. Не ставити дитини на одну дошку з собою, не пред'являти йому таких вимог, які пред'являються до дорослим, але і не самому ставати дитиною, не опускатися до рівня дитини, розуміючи разом з тим складність дитячих вчинків і відносин в дитячому колективі.

Якщо у вас викликає досаду і серцебиття кожної дитячої витівки, якщо вам здається: ось вони, діти, вже *і дошли до* межі, ось треба робити щось таке надзвичайне, Вживати якимсь «пожежним» заходам – сім разів зважте, чи бути вам педагогом. Вам не бути вихователем, якщо у вас будуть нескінченні конфлікти з дітьми. Уміння погасити конфлікт перш за все розумінням того, що ви маєте справу з дитиною – це уміння зростає з глибокого кореня, що живить педагогічне покликання, – з розуміння і відчуття того, що дитина – постійно змінна істота.

Ще одна межа, без якої, здається, неможливе педагогічне покликання. Я б назвав цю межу гармонією серця і розуму. Навряд чи є інші професії, окрім професій педагога і лікаря, які вимагали б стільки щирості. У вас може бути не тільки сорок вихованців. Якщо ви викладаєте предмет в старших класах, у вас буде сто, сто п'ятдесят вихованців. І кожному треба дати частинку свого серця, для радощів і жалю кожного треба знайти місце в своєму серці. Чуйність, серцевий неспокій про людину – це плоть і кров педагогічного покликання. Вчителеві не можна бути холодною, байдужою людиною. Холодна розсудливість і зважування того, що всього відбувається, боязнь допустити неточність в дотриманні всіляких регламентації викликає у дітей насторожене відношення до вчителя, недовір'я. Дуже розсудливого вчителя діти не тільки не люблять, вони ніколи не розкривають перед ним свого серця.

За будь-яких обставин поступайте так, як велить перший серцевий порив – він завжди найбільш благородний. Але в той же

час вчителів треба уміти контролювати свої серцеві пориви розумом, не піддаватися емоційній стихії.

Мистецтво та майстерність педагога якраз і полягає в умінні поєднувати щирість з мудрістю.

Іноді треба почекати з ухваленням рішення, дати «відстоятися» відчуттю. Кожного разу, коли треба поговорити з учнем про його вчинок, в якому виразилися складні, суперечливі рухи його душі, я завжди відкладаю цю бесіду на декілька днів. Запевняю вас, мої поважані колеги, емоційність ваших слів, вашого звернення до розуму і серця вихованця від цього стане ще повніше, тому що відчуття в таких випадках як би ушляхетнюється мудрістю ваших думок. І думки ваші, слова ваші доходять при цьому до глибини серця вихованця, тому що вони відчуті, як би насичені хвилюваннями вашого серця. Це уміння – уміння **настроювати себе на задушевну розмову з учнем, особливо з підлітком, виключно** важливо в тон майстерні педагогічних засобів, яку повинен створити для себе кожен вчитель. Це уміння треба виховувати в собі, створювати, удосконалювати, «відшліфовувати», робити тоншим і дієвішим.

Виховуючи це уміння, необхідно глибоко проникати в душу дитини, вдумуватися в те, чим він живе, як він дивиться на світ, що є для нього люди, що оточують його.

Дорогою мій колега, щоб стати справжнім вихователем, треба пройти цю школу щирості – протягом тривалого часу пізнавати серцем все, чим живе, що думає, чому радіє і чим турбується ваш вихованець. Це одна з найтонших речей в нашій педагогічній справі. Якщо ви наполегливо опановуєте нею – ви будете справжнім майстром. важливо в тон майстерні педагогічних засобів, яку повинен створити для себе кожен вчитель. Це уміння треба виховувати в собі, створювати, удосконалювати, «відшліфовувати», робити тоншим і дієвішим.

Виховуючи це уміння, необхідно глибоко проникати в душу дитини, вдумуватися в те, чим він живе, як він дивиться на світ, що є для нього люди, що оточують його. Дорогою мій колега, щоб стати справжнім вихователем, треба пройти цю школу щирості – протягом тривалого часу пізнавати серцем все, чим живе, що думає, чому радіє і чим турбується ваш вихованець. Це одна з найтонших речей в нашій педагогічній справі. Якщо ви наполегливо опановуєте нею – ви будете справжнім майстром.

(Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5 т. Київ: Рад. шк., 1976. Т 2. С. 420–425.)

**ПЕРЕЛІК ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ
ПЕДАГОГА ЗА В. ЖУРАВЛЬОВИМ
(ДЛЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ 1)**

Окрім якостей особистості педагога, В. Журавльов також визначає стандарти загальнопедагогічного професіоналізму, куди включає такі якості:

1. Рефлексія.
 - 1.1. Знання своїх особистих якостей.
 - 1.2. Володіння інтроспективними методами (самовивчення).
 - 1.3. Самооцінка.
2. Професійно-діяльнісні.
 - 2.1. Володіння базовими поняттями педагогічної науки.
 - 2.2. Володіння технологією цілепокладання.
 - 2.3. Володіння технікою проектування педагогічного процесу.
 - 2.4. Володіння технікою організації розвивальної діяльності.
 - 2.5. Володіння технологією педагогічної творчості.
 - 2.6. Володіння педагогічною технікою.
 - 2.7. Знання соціальних проблем і своїх можливостей у їх вирішенні.
3. Стандарти володіння основами соціально-психологічного захисту.
 - 3.1. Професійно-правова обізнаність.
 - 3.2. Обізнаність щодо професійно-педагогічних стресів, шляхів попередження і подолання стресових станів.

Професійно значущими якостями особистості педагога В. Журавльов вважає такі.

1. Інтелектуальні параметри.
 - 1.1. Володіння усним і письмовим мовленням.
 - 1.2. Самокритичність.
 - 1.3. Готовність до самовдосконалення.
 - 1.4. Кмітливість.
 - 1.5. Спокій.
 - 1.6. Добра пам'ять.
 - 1.7. Почуття гумору.
 - 1.8. Ерудиція.
2. Світоглядна спрямованість.
 - 2.1. Бажання працювати з молоддю.
 - 2.2. Переконаність.
 - 2.3. Любов до професії.

- 2.4. Чесність.
- 2.5. Твердість.
- 2.6. Честолюбство.
- 3. Психологічні якості.
- 3.1. Толерантність.
- 3.2. Стриманість.
- 3.3. Спостережливість.
- 3.4. Сміливість.
- 3.5. Самовладання.
- 3.6. Воля.
- 3.7. Саморегулювання.
- 3.8. Вимогливість.
- 3.9. Віра в себе.
- 4. Екстраверсивні якості.
- 4.1. Альтруїзм.
- 4.2. Милосердя.
- 4.3. Доброзичливість.
- 4.4. Справедливість.
- 4.5. Комунікабельність.
- 4.6. Емпатійність.
- 5. Різномірні параметри.
- 5.1. Ерудиція.
- 5.2. Чарівність.
- 5.3. Простота.
- 5.4. Тактовність.
- 6. Спосіб життя.
- 6.1. Громадська активність.
- 6.2. Соціальна активність.
- 6.3. Організованість.
- 6.4. Фізичне здоров'я.
- 6.5. Обережність.
- 6.5. Цілеспрямованість.
- 6.7. Самопрогнозування.
- 6.8. Чесність.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕСЕ

Есе – творча письмова робота, ознакою якої є особистісний характер сприймання проблеми та її осмислення, невеликий обсяг, вільна композиція, невимушеність та емоційність викладу.

Структура *есе* визначається певними вимогами. Так, думки автора *есе* з проблеми викладаються у вигляді коротких *тез*, які необхідно довести. Саме тому, теза підкріплюється *аргументами* (факти, явища суспільного життя, події, життєві ситуації та життєвий досвід, наукові докази, посилання на думку вчених та ін. у жанрі, орієнтованому на стислість і образність).

При написанні *есе* важливо також враховувати те, що вступ та висновок мають фокусувати увагу на проблемі (у вступі вона ставиться, у висновку – резюмується думка автора). Необхідне виділення абзаців, червоних рядків, встановлення логічного зв'язку абзаців: так досягається цілісність роботи. Кількість тез і аргументів залежить від теми, обраного плану, логіки розвитку думки):

Есе має таку *структуру*:

Тема

Вступ (*обґрунтування вибору теми*)

Основна частина: *теза, аргументи*
теза, аргументи
теза, аргументи

Висновок

Список літератури



Для ознайомлення з написанням *есе* пропонуємо переглянути відео-урок «Написання *есе*». Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=E3N4X2BEN2A>

ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ ТА ОФОРМЛЕННЯ ПРЕЗЕНТАЦІЇ

Презентація (від англ. presentation – представлення, показ) – це набір картинок-слайдів на певну тему, який зберігається у файлі спеціального формату. Мета презентації – забезпечити стисле та наочне подання основних результатів самостійної роботи.

Мультимедійні презентації мають бути створені у програмі Microsoft Power Point. Обсяг презентації – від 10 до 20 слайдів, у залежності від суті та обсягу завдання. Презентація містить титульний слайд (тема виступу, ПІБ доповідача, факультет, група, курс), інформаційні слайди та завершальний слайд. Слайди доречно нумерувати.

Кожний слайд має відображати одну завершену думку. Текст слайду має бути лаконічним, містити ключові ідеї. У тексті необхідно вживати короткі слова та прості речення. На слайді має бути 6-8 рядків. Рядок має містити 6-8 слів, загальна кількість слів не повинна перевищувати 50.

Заголовки мають узагальнювати основні положення слайду.

Всі слайди презентації необхідно витримати в одному стилі, кольорова схема має бути єдиною для всіх слайдів (необхідно вибрати два головні функціональні кольори, які використовуються для фону та тексту). Найбільш важливу інформацію доречно розташувати у центрі слайду. Окрім текстових елементів, слайди повинні включати графічні і схематичні символи (малюнки, стрілки, таблиці тощо).

При створенні презентації необхідно скласти короткий конспект виступу. Не рекомендується розміщувати на слайді весь текст, що підготовлено для виступу.

Навчальне видання

Основи педагогічної майстерності

Навчально-методичний посібник

**для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
та освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра
спеціальності 013 «Початкова освіта»**

Укладачі :

Бабакіна Оксана Олексіївна

Кузнецова Оксана Вікторівна

Блудова Юлія Олександрівна

Ільїна Олена Олексіївна

Корсікова Катерина Геннадіївна

Павлова Олена Геннадіївна

Потапова Наталя Валеріївна